

MAMLAKATIMIZDA XALQCHIL IPO AMALIYOTLARINI TASHKIL ETISH HOLATI TAHLILI

Xudayberdiyev Bahodir Qulmuradovich

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

bahodirxudayberdiyev@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17060498>

Mamlakatimizda kapital bozorini rivojlantirish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish yo'lida olib borilayotgan islohotlar doirasida Xalqchil IPO (ya'ni jismoniy shaxslar uchun ochiq aksiyalarni taklif etish) amaliyotini joriy etish muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Ushbu tizim orqali fuqarolarning to'g'ridan-to'g'ri iqtisodiy faol korxonalarning aksiyadoriga aylanishi, milliy iqtisodiyotdagi ishtirokini kuchaytirish imkoniyati yaratiladi. Bunda asosiy maqsad - aholining jamg'armalarini iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirish, ularda mulkdorlik madaniyatini shakllantirish hamda ichki investitsion faollikni rag'batlantirishdan iborat.

Xalqchil IPO orqali aksiyalarni aholi orasida keng tarqatish, ularning moliyaviy aktivlarga egalik qilish darajasini oshirish, shu bilan birga ichki investitsiya muhitini faollashtirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-iyuldagi "Xalqchil IPO mexanizmlarini joriy etish va kapital bozorini rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-329-sonli qarori ushbu yo'nalishdagi islohotlarga turtki bo'ldi. Qarorga muvofiq, davlat ulushi mavjud yirik korxonalarning aksiyalari bosqichma-bosqich ommaga taklif qilinishi va aksiyadorlar sonining ko'paytirilishi ko'zda tutilgan.

Bugungi kunga kelib "O'zsanoatqurilishbank", "Uzmetkombinat", "Quvasoysement", "Toshkent vino kombinati" kabi yirik aksiyadorlik jamiyatlari Xalqchil IPO orqali o'z aksiyalarining bir qismini ommaga taklif etgan. Bu esa oddiy fuqarolarning jamg'armalarini real sektor investitsiyalariga aylantirish imkonini yaratdi. Shu bilan birga, ommaviy IPOlar bozor ishtirokchilari o'rtasida raqobatni kuchaytiradi, korxonalarda korporativ boshqaruv va shaffoflik darajasini oshiradi. Bundan tashqari, bu jarayon davlat ulushidagi kompaniyalarni xususiyashtirishning ochiq va samarali yo'lini ham ta'minlaydi.

Shunga qaramasdan, Xalqchil IPO amaliyotining joriy etilishi bir qator tizimli muammolar bilan kechmoqda. Avvalo, aholining moliyaviy savodxonligi darajasi pastligicha qolmoqda. Ko'pchilik fuqarolar aksiyadorlikning huquqiy va moliyaviy mohiyatini chuqur tushunmaydi, bu esa IPOlarda ishtirok etish faolligini cheklaydi. Aholi o'rtasida investitsiya madaniyatini shakllantirish, xavf va daromad o'rtasidagi bog'liqlikni anglash, investitsion qarorlar qabul qilishdagi mas'uliyat hissini kuchaytirish dolzarb vazifadir.

Bundan tashqari, korxonalar tomonidan berilayotgan ma'lumotlarning yetarli darajada ochiq emasligi, dividend siyosatining noaniqligi va ikkilamchi bozor faoliyatining pastligi ham mavjud muammolar sirasiga kiradi. Ko'plab korxonalar yillik hisobotlarini nashr etmaydi, moliyaviy ko'rsatkichlar to'liq ochiq qolmagan. Bu holat investorlarda ishonchsizlik uyg'otadi va ommaviy aksiyalar sotib olishga to'sqinlik qiladi. Ayniqsa, ikkilamchi bozorning past likvidligi aksiyalarni qayta sotish imkonini cheklaydi.

Hozirgi bosqichda Xalqchil IPOlarni muvaffaqiyatli joriy etish uchun bir nechta yo'nalishlarda chuqur o'zgarishlar talab etiladi. Birinchidan, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha muntazam o'quv dasturlarini yo'lga qo'yish zarur. Maktab, kollej va oliy ta'lim

tizimida moliyaviy savodxonlik darslarini joriy qilish, ommaviy axborot vositalarida investitsiyaga oid ko'rsatuv va maqolalarni ko'paytirish muhimdir. Ikkinchidan, aksiyadorlik kompaniyalari uchun shaffoflik, dividend to'lovlari, ochiq hisobot berish va investorga yo'naltirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish lozim.

Uchinchidan, kapital bozor infratuzilmasini (yagona savdo platformalari, mobil ilovalar, onlayn savdo imkoniyatlari) modernizatsiya qilish, aksiyalar savdosini qulay va ishonchli qilish zarur. Shu bilan birga, mobil ilovalar orqali IPOlarda ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish, investorlarga mo'ljallangan interfeyslar ishlab chiqish orqali ishtirokchilar sonini oshirish mumkin. Bu texnologik qulayliklar aholi ishtirokini rag'batlantiradi.

Xalqchil IPO orqali faqatgina moliyaviy foyda emas, balki iqtisodiy ishtirokchilikning yangi shakli vujudga kelmoqda. Fuqarolar o'z investitsiyalari orqali korxona boshqaruvida, yillik yig'ilishlarda ishtirok etish huquqiga ega bo'ladilar. Bu esa mulkdorlik hissi, mas'uliyat va iqtisodiy barqarorlikka bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Bunday ishtirokchilik modeli demokratik jamiyatda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Shuningdek, Xalqchil IPOlar orqali mamlakat iqtisodiyotining xususiylashtirish jarayonlarini kuchaytirish, davlat ulushini qisqartirish va bozor mexanizmlarini kuchaytirishga xizmat qiladi. Raqobatbardosh bozor muhitini yaratish uchun xususiy sektor salohiyatidan to'laonli foydalanish zarur. Bu esa o'z navbatida yangi ish o'rinlarini yaratish, samaradorlikni oshirish va iqtisodiyotda innovatsiyalarni keng joriy etishga zamin yaratadi.

Kelgusida Xalqchil IPO mexanizmlarini yanada ommalashtirish uchun xorijiy tajribalarni chuqur o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish lozim. Jumladan, AQSH, Buyuk Britaniya, Turkiya va Malayziya kabi davlatlarda IPO tizimi qanday yo'lga qo'yilgan, investor himoyasi, axborot ochiqligi va raqobat muhitining ta'minlanishi qanday amalga oshirilayotgani o'rganilishi kerak. Ushbu tajribalarni lokal muhitga moslashtirish orqali samarali IPO mexanizmlarini shakllantirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda Xalqchil IPO amaliyotlarini joriy etish iqtisodiy islohotlarning muhim tarkibiy qismidir. U nafaqat aholining investitsion faolligini oshiradi, balki korxonalarda shaffoflik, samaradorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Buning uchun moliyaviy savodxonlikni oshirish, texnologik infratuzilmani rivojlantirish, huquqiy asoslarni kuchaytirish va korxonalarda korporativ boshqaruv madaniyatini joriy etish muhim hisoblanadi. Faqat kompleks yondashuv orqali Xalqchil IPO mexanizmlaridan kutilgan natijaga erishish mumkin.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 20-iyuldagi PQ-329-sonli "Kapital bozorini rivojlantirish va xalqchil IPO mexanizmlarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Kapital bozorini rivojlantirish agentligi rasmiy veb-sayti: <https://cmda.uz>
3. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi materiallari va statistik axborotlari: <https://www.mf.uz>
4. Karimov, B. (2021). *Kapital bozorining iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli*. – Toshkent:

Iqtisodiyot nashriyoti.

5. Tursunov, B. (2023). *Xalqchil IPO amaliyoti: nazariya va amaliyot*. – Toshkent: Ilm Ziyο.
6. Parmenter, D. (2015). *Key Performance Indicators: Developing, Implementing, and Using Winning KPIs*. – Wiley & Sons.
7. OECD (2021). *Enhancing Capital Markets and Financial Literacy in Emerging Economies*. – Paris: OECD Publishing.
8. World Bank (2022). *Capital Market Development and IPO Reform in Transition Economies*. – Washington: World Bank Group.
9. IPO Center Uzbekistan. (2023). *Statistik hisobotlar va tahlillar*. – Toshkent: Kapital Bozor Agentligi.
10. Securities and Exchange Commission (SEC), USA. *Investor Education and IPO Guide*. Retrieved from: <https://www.investor.gov>